

in the Leiden Museum agrees in coloration and dimensions with the above mentioned Dutch specimen; its dimensions are: wing, in moult, bill 74, tarsus  $\pm$  81, middle toe 100 mm. A correlation is suggested between the regular occurrence of Central Siberian specimens thought by SCHÜZ (Vogelwarte 17, 1954, p. 65—80) to be *viridigularis* in the eastern Baltic Sea in winter and especially during the spring migration, and the exceptional occurrence of a specimen of this race in the Netherlands.

---

## Een veldwaarneming van de „Siberische” Tjiftjaf, *Phylloscopus collybita tristis* Blyth, op De Beer

door  
Mr J. KIST

---

Op 10 October 1954 observeerden wij (CARP, KLATTE, SWAAB, WALDECK en schrijver dezes) nabij de z.g. Zuidpunt op „De Beer” een kleine zanger van het *Phylloscopus*-type, die ons opviel door zijn zeer donker vederkleed en scherp afstekende, witachtige „bril”. Wij hebben deze zeer beweeglijke, weinig schuwe en voortdurend in de vlierstruiken fouragerende vogel met enkele onderbrekingen geruime tijd en dikwijls van zeer nabij onder „prismavuur” gehad en wij waren hierdoor in de gelegenheid het vederkleed tot in finesses op te nemen.

De bovendelen, inclusief de vleugelbuitenzijde, waren effen bruin (van dezelfde tint als de bovendelen van een Roodborst), met voornamelijk op de stuit een olijkleurige tint. Door het oog liep een donker streepje, dat — althans zo leek het — de zeer opvallende lichte oogring halveerde; vóór en boven het oog bevond zich een korte, nauwelijks zichtbare, isabelkleurige wenkbrauwstreep. Langs de vleugelbocht liep een smal, duidelijk geel gekleurd lijntje. Keel, hals, boven- en zijborst en lichaamszijden waren grijsbruin (donker „buff”) met op de flanken een roestkleurig waas; de overige onderdelen, inclusief de onderstaartdekveren, waren vuilwit zonder een spoor van geel. De poten waren zwart, althans zeer donker. De vogel, die zich veelal in de onmiddellijke nabijheid van een Fitis ophield, was iets kleiner, minder slank en meer „gezet” dan deze soort.

Niet vermoedend, dat een zo donker gekleurde vogel met een zo uitgesproken witachtige oogring (even opvallend als bij het ♂ van de Ortolaan) tot een geografische vorm van de Tjiftjaf zou kunnen behoren, gingen in het veld onze gedachten aanvankelijk uit naar *Phylloscopus fuscatus* („Bruine Boszanger”) en *Ph. schwarzi* („Schwarz’ Boszanger”), doch deze hypothese bleek onhoudbaar, omdat deze beide soorten een opvallende lichte wenkbrauwstreep en bovendien geen donkere poten hebben. Eerst in de studeerkamer thuis kwamen wij tot de onverwachte conclusie, dat onze vogel volkomen voldeed aan de beschrijvingen, welke de handboeken

geven van de Siberische vorm van de Tjiftjaf, *Phylloscopus collybita tristis* Blyth.

WITHERBY's Handbook (II, blz. 6 e.v.) geeft van *tristis* onder het hoofd „Characters” de volgende karakteristiek: „Distinguished from both *Ph. c. collybita* and *Ph. c. abietinus* by absence of yellow in underparts, pale buffish brown sides of breast and flanks, brown (not olive) upperparts”. TICEHURST zegt in zijn monografie „A Systematic Review of the Genus *Phylloscopus*” (blz. 52) van *tristis*: „like *abietinus*, but supercilium, orbicular and cheeks buffish with no yellow; no yellow on underparts; less olive green, browner or brownish grey on upperparts.....”. HARTERT geeft in zijn bekend standaardwerk (I, blz. 503) overeenkomstige kenmerken, doch wijst er bovendien op, dat de vleugelboeg „etwas gelblicher, mehr schwefelgelb, nicht so grünlich” is als bij *collybita*. Mij dunkt, dat deze citaten de juistheid van onze determinatie bevestigen.

Het toeval wilde, dat Dr. VOOUS juist ten tijde van onze waarneming in verband met een onderzoek naar de subspecifieke status van in Noorwegen verzamelde Tjiftjaffen de beschikking had over een uitgebreide collectie van deze soort, waarin zich vele exemplaren van „onze” Westeuropese vorm (*collybita*), van de Noord- en Oosteuropese vorm (*abietinus*) en van de Siberische vorm (*tristis*) bevonden. Bij de bezichtiging van deze collectie bleek mij, dat alleen de donkerste der daarin aanwezige *tristis*-exemplaren overeenkwamen met de door ons waargenomen vogel.

Aangezien *tristis* — voornamelijk in de maand October — een regelmatige dwaalgast (men vergeve mij deze contradictie) op Fair Isle is, heb ik aan KENNETH WILLIAMSON, directeur van het Fair Isle Bird Observatory, zijn oordeel over onze waarneming gevraagd; en dit oordeel luidt blijkens zijn brief van 2 November 1954 als volgt:

„I think your bird was almost certainly *Ph. collybita tristis*. At any date, the description is an excellent one and if you can all vouch for the fact that there was no trace of yellow on the underparts that seems to clinch the issue, as you apparently had very close views.

*Tristis*, in my opinion, is not a „greyish and whitish” bird, though some *tristis abietinus* hybrids are. It has to be borne in mind that these „Northern Chiffchaffs” are very variable and the birds taking part in a single movement are often very different in field appearance. There is a very dark type similar to the one you describe, and whenever I have succeeded in trapping examples of this they have matched skins of *tristis* perfectly. The are brown above with a slight olive tinge, usually a purer brown head, and greenish-olive edges to the primary and secondary wing-feathers; and they are heavily infuscated below, especially on flanks, and very drab-looking birds indeed. Curiously, the eye-ring is not so well-marked

in some as in others. Adults are said to be browner-looking than 1st-autumn birds.

There was a bird of this kind in the crops here on October 19th: I saw it at extremely close quarters (down to a couple of yards) and believe it was *tristis*. On October 30th I trapped another which struck me as being more whitish beneath and greenish-grey above. I have a big series of skins of these birds here, collected years ago at Fair Isle and on the Isle of May, and this one was an intergrade between the two races. There was just a trace of streaky yellow on the breast and no marked orbicular ring. The following day I saw another in the crops, definitely *abietinus*, — again a greyer looking bird altogether and with a little pale yellow visible on the underparts at close range.

Given a very close view, and a knowledge of the amount of variation which occurs in these Northern birds, I think it possible to identify the *tristis* type in the field with a fair degree of certainty. I qualify the statement because there are these intergrades and although some look very typical *tristis* in the field, when you have them in the hand they do disclose a faint touch of yellow on the breast which true *tristis* (according to TICEHURST) ought not to have. However, in field observation one obviously cannot hope for the precision which one expects in taxonomic study, and it should surely be permissible to lump the near-*tristis* intergrades with *tristis* and call them Siberian Chiffchaffs. Whether or not they all come from Siberia is another matter!"

Uit de uiteenzetting van WILLIAMSON blijkt, dat men alleen dan gerechtigd is een Tjiftjaf als behorend tot de vorm *tristis* te beschouwen, indien de onderdelen geen spoor van geel vertonen. Ik ben van oordeel, dat onze vogel aan dit taxonomisch criterium voldeed. Wij hebben de vogel van zeer nabij en langdurig in de kijker gehad en inderdaad kunnen wij "vouch for the fact that there was no trace of yellow on the underparts". Daar de vogel ook overigens alle verschilpunten vertoonde, waardoor *tristis* zich onderscheidt en van *Ph. c. abietinus* („Scandinavische" Tjiftjaf) en van de nominaatvorm *Ph. c. collybita* — geen geel aan wenkbrauwstreep, oogring en wangen; minder olijfgroen en meer bruin op de boven- delen —, meen ik te mogen stellen, dat onze vogel — althans morfologisch — als een *tristis*-specimen moet worden beschouwd.

Ik spreek hier met opzet van „althans morfologisch" en laat dus daar, of onze vogel metterdaad uit de Siberische *tristis*-populaties afkomstig is. Want in zijn interessant artikel "Northern Chiffchaffs and their area of origin" ("British Birds" 1954, 47, no. 2) lanceert WILLIAMSON met klem van redenen de veronderstelling, dat de in de herfst op Fair Isle arriverende, variabel gekleurde Tjiftjaffen afkomstig zijn uit een in Rusland gelegen gebied, alwaar zich een „*tristis-abietinus* hybrid population" zou bevinden. Deze populatie, vermoedelijk het resultaat van z.g. secundaire intergradatie van de

elkaar in hun verspreiding weer ontmoet hebbende vormen *abietinus* en *tristis*, zou — gelijk bij dergelijke populaties te verwachten is — gekenmerkt zijn door een grote mate van variabiliteit, in dieer voege, dat hierin naast exemplaren van het *abietinus* of *tristis*-type alle mogelijke tussenvormen voorkomen. En inderdaad verklaart deze hypothese op eenvoudige wijze, hoe het mogelijk is, dat Tjiftjaffen, welke onder gunstige anticyclonische weersomstandigheden („gunstig” voor de waarnemers op Fair Isle, doch vermoedelijk niet voor de vogels zelf!) op dezelfde dag of opeenvolgende dagen naar Fair Isle afdwalen, zo’n buitengewoon variabel vederkleed vertonen.

De mogelijkheid, dat de door ons waargenomen vogel afkomstig is van een dergelijke intergradatie-zône, acht ik dus zeker niet uitgesloten. Doch zulks neemt niet weg — de consequenties van de ternaire nomenclatuur veronachtzamen nu eenmaal vaak de werkelijke verhoudingen in de natuur —, dat naar mijn oordeel de vogel dient te worden geëtiketteerd als een representant van de „Siberische” Tjiftjaf, *Ph. c. tristis*. Daar echter deze vorm tevoren niet in Nederland werd vastgesteld, kan onze niet door een bewijsstuk gedocumenteerde waarneming bezwaarlijk aanleiding zijn de vorm in de Nederlandse avifauna op te nemen. Aan een eerste waarneming dienen avifaunistisch nu eenmaal strenge eisen van authenticiteit te worden gesteld; en ik ben van oordeel, dat een veldwaarneming hieraan slechts kan voldoen, indien het vooreerst betreft de waarneming van een (onder)soort, die zich door één of meer veldkenmerken opvallend onderscheidt van andere (onder)soorten (hetgeen m.i. bij *tristis* niet het geval is), en indien voorts de waarneming collectief gedaan wordt door geroutineerde veldornithologen (hetgeen in casu met enige goede wil zou kunnen worden aangenomen). Onze waarneming moge een stimulans voor de Nederlandse veldwaarnemers zijn om in de toekomst eens wat meer aandacht te besteden aan de in het najaar bij ons doortrekkende Tjiftjaffen.

Het zou mij niet verwonderen, wanneer dan zou blijken, dat in ieder geval de Scandinavische vorm (*abietinus*) als een vrij regelmatige doortrekker moet worden beschouwd, ook al ligt dan Nederland niet op zijn „normale” trekroute. Voor wat *tristis* betreft, geloof ik, dat deze wel voor ons land tot de rariteiten zal blijven behoren, ofschoon het feit, dat deze vorm in Groot Brittannië als een regelmatige doortrekker wordt beschouwd, te denken geeft. Tot slot zou ik er nog op willen wijzen, dat de kort voor de dag der waarneming heersende weersomstandigheden het niet erg aannemelijk maken, dat onze Tjiftjaf „De Beer” rechtstreeks uit (noord)-oostelijke richting heeft bereikt. Op 7 October 1954 woede er een flinke N.W. storm over de Noordzee en West-Europa en in de daarop volgende dagen bleef de wind westelijk. Veeleer is dus aannemelijk, dat de vogel op weg naar of van het bij dwaalgasten zo geliefkoosde Fair Isle slachtoffer is geworden van de N.W. storm en aldus op onze kust te land is gekomen.